BANCNOTELE DE OCUPAŢIE EMISE DE BANCA GENERALĂ ROMÂNĂ ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Marian BOLUM[*]

Cuvinte cheie: *circulaţie monetară, inflaţie, emisiuni monetare, bancnote de ocupaţie, Banca Naţională a României.*
Key words: *monetary circulation, inflation, currency issue, banknote occupation, National Bank of Romania.*

Abstract
During World War issuing occupation money was a widespread practice. The only expense made by occupiers in exchange for raw materials and cost required was determined only by the paper, printing and management of banknotes put into circulation. The preparations necessary for the issue of occupation money for Romania are triggered on the 28th of October 1916, at the meeting of the War Ministry in Berlin. The Romanian General Bank is empowered to deal with the realization of this tender and it will put into circulation banknotes which will be covered by the deposit of Reichsbank at the rate of 80 brands to 100 lei. The deposit could be used only after consulting the German chancellor, but the coverage will be proven to be fictitious due to the impairmentof the German mark during the war. The order for the printing in Berlin, of the tickets issued by the Romanian General Bank will be issued on the 31st of October 1916 and the first two installments arrived in Bucharest before 15th of January 1917. The tickets were considered legal tender in the occupied Romanian territory, although the Romanian law stipulating that only the National Bank of Romania has the right to issue has been broken. Theoretically, the illusion of fair trade relations was kept because apparently, what was bought was paid, but, basically because the occupants had established that the withdrawal of these tickets would take place at the end of the war through the Romanian government and the deposit at Reichsbank was to be returned to those who have built it, the Romanian state was paying for the goods purchased by occupants who were receiving free goods. The General Bank of Romania is empowered initially to issue tickets in denominations of: 25 bani, 50 bani, 1 leu, RON 20, RON 100 and RON 1,000 and subsequently tickets of 2 lei and 5 lei. These tickets were put into circulation on the 19th of January 1917 at par 1: 1 with the legal notes and coins of the National Bank of Romania. The tickets were signed by one of the bank's executives, O. Petersan and by the cavalry captain Lehmann, from the 10 Hussar Regiment. Until the 12th of November 1918, the day of the evacuation of the capital by the armies of occupation, the Romanian General Bank had put into circulation tickets worth 2.124.730.064 RON, from which were withdrawn due to the damage, in the 22 months of occupation, 10.002.

[*] Profesor istorie, Şcoala Gimnazială „George Tutoveanu" Bârlad.

https://biblioteca-digitala.ro

106 lei. After the War the tickets issued by the Romanian General Bank remain outstanding and the National Bank of Romania was forced to integrate them as legal tender in the monetary system of the country due to lack of banknotes in the market. The Tickets of the Romanian General Bank put under circulation on the territory of Romania were stamped with seals of the Romanian troops and of the civilian institutions in order to stop the importation of tickets available to the German army. Tickets worth 2 lei 5 lei, 20 lei, 100 lei and 1,000 lei have been stamped. Tickets of 25 bani, 50 bani and one leu were exempted from this measure but later some of these denominations were stamped too. Stamping was an operation which could not provide effective security features. Therefore there has been a massive falsification of these tickets. The change of tickets of the Romanian General Bank began on the 1st of November 1920, with the 1,000 lei banknotes. The decision to change the tickets of 1 leu, 2 lei, 5 lei, 20 lei and 100 lei was issued on the 30th of June 1921 and the deadline was the 31st of July 1921. The exchange was made at par 1: 1 . Only stamped banknotes have been received (with the exception of the tickets of one leu, who had had circulatory power, after the war, even if they have not been stamped by the Romanian authorities), regardless of the degree of damage, the only condition required was that the serial number and the number could be read in its entirety. The total value of the banknotes exchanged for tickets of the National Bank of Romania was 1,463,546,396 lei. The main effects of the war money were currency depreciation and the increase in prices which meant big losses for the population and the Romanian economy. The problem of Germany's debt to Romania, resulted from the issue of the occupation lei and from the warehouse of Reichsbank was regulated only in 1929 when the Romanian government accepts 75 million gold marks for these arrears.

În timpul primul război mondial emiterea banilor de ocupaţie a fost o practică larg răspândită, iniţiatorul fiind, de regulă, Germania care începe să tipărească banii la scurt timp după ocuparea unui teritoriu cu scopul procurării resurselor de care avea nevoie. Adoptarea acestei soluţii era mai rentabilă decât sistemul rechiziţiilor care presupunea, în cele din urmă, alocarea unor sume importante pentru acest scop sau mai convenabilă decât folosirea mărcilor în afara graniţelor naţionale, acţiune ce ar fi determinat deprecierea acestei monede, datorită emiterii unui tiraj suplimentar. Singura cheltuială făcută de ocupanţi în schimbul materiilor prime şi materialelor solicitate era determinată doar de costul hârtiei, tipărirea şi administrarea bancnotelor puse în circulaţie.

După înfrângerile armatei române din toamna anului 1916 o parte din teritoriul naţional intră sub ocupaţia Puterilor Centrale. În aceste condiţii principalele instituţii îşi transferă sediile centrale la Iaşi. În aceeaşi situaţie se află şi Banca Naţională a României care îşi transformă sediul din Bucureşti într-o sucursală cu atribuţii limitate.

Pregătirile necesare emiterii banilor de ocupaţie pentru România sunt

https://biblioteca-digitala.ro

declanşate la 28 octombrie 1916 la şedinţa Ministerului de Război din Berlin[1108], în timp ce armata română era silită să se retragă, iar Puterile Centrale ocupaseră o mare parte a teritoriului ţării. La această întâlnire, la care participă reprezentanţii Germaniei, Austro-Ungariei, Turciei şi Bulgariei, se stabileşte că fiecare aliat trebuie să plătească în numerar bunurile de care are nevoie. În acest scop urma a fi creat un mijloc de plată, emis în limba română, care să fie acceptat şi admis la plată atât de populaţie cât şi de Administraţia militară. Cu realizarea acestui mijloc de plată este împuternicită să se ocupe Banca Generală Română (bancă de comerţ cu capital german înfiinţată în anul 1897, la care acţionarii principali erau băncile Disconto Gesellschaft şi G. Bleichrőder care deţineau împreună 65% din capitalul social al băncii şi implicit controlul deplin asupra activităţii acesteia) care va pune în circulaţie bilete de bancă ce vor avea acoperire printr-un depozit de mărci la Reichsbank la cursul de 80 de mărci pentru 100 de lei[1109]. Depozitul ce garanta această emisiune era de fapt depozitul pe care îl avea Banca Generală Română la Reichsbank, depozit constituit din banii societăţilor germane ce cumpăraseră mărfuri româneşti.

Ordinul pentru tipărirea, la Berlin, a biletelor emise de Banca Generală Română va fi dat la 31 octombrie 1916 iar primele două tranşe, în valoare de 50.000.000 de lei şi 148.000.000 de lei, au sosit la Bucureşti înainte de 15 ianuarie 1917[1110]. La 18 ianuarie 1917 Comandamentul Suprem al trupelor germane, condus de generalul Mackensen publică o ordonanţă „ pentru aprovizionarea cu mijloace de plată a teritoriilor ocupate” prin care se anunţa înfiinţarea unei Secţii de emisiune în cadrul Băncii Generale Române care emite bilete de bancă pe baza depozitului de la Reichsbank şi impune obligativitatea acceptării la plată, la valoarea lor nominală, de populaţie, de autorităţile civile cât şi de militari sau de autorităţile militare[1111]. Depozitul constituit la Reichsbank corespundea sumei emise în lei şi putea fi utilizat doar cu acordul Cancelarului Germaniei, însă acoperirea se va dovedi fictivă, datorită deprecierii mărcii germane în timpul războiului.

Biletele erau considerate mijloace de plată legale în teritoriul românesc ocupat, deşi era încălcată legislaţia românească care prevedea că drept de emisiune are doar Banca Naţională a României cât şi Regulamentul Convenţiei de la Haga care prevedea, printre altele, că se puteau solicita contribuţii în bani sau se puteau face rechiziţii (plătite în moneda celor care foloseau bunurile sau serviciile) doar pentru necesarul armatei şi a administraţiei de ocupaţie. Teoretic, era păstrată iluzia unor relaţii comerciale corecte deoarece în aparenţă ceea ce se cumpăra se plătea însă, practic, pentru că ocupanţii stabiliseră că retragerea din circulaţie a acestor bilete urma se realizeze la sfârşitul războiului de Guvernul român iar depozitul constituit la Reichsbank urma să fie restituit celor care l-au constituit, statul român plătea contravaloarea mărfurilor achiziţionate de ocupanţi, care intrau în posesia bunuri

[1108] Aurică Smaranda, *Emisiunea de bancnote ale Băncii Generale Române, 1917-1918* în *Buletinul Societăţii Numismatice Române*, LXX-LXXIV, nr.124-128, 1976-1980, Nr.124-128, Bucureşti, 1981, p. 441.
[1109] *Ibidem*, p. 442.
[1110] Costin C. Kiritescu, *Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui* II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 123.
[1111] Aurică Smaranda, *op. cit..*, p, 442.

https://biblioteca-digitala.ro

achiziţionate în mod gratuit. De asemenea, nu era prevăzută o limită în privinţa emisiunii ceea ce sugerează că emitentul nu avea în vedere criterii economice ci doar interesele ocupanţilor care doreau să-şi asigure necesarul de resurse pentru trupele germane şi pentru o parte din populaţia Germaniei.

Banca Generală a României este împuternicită, iniţial, să emită bilete în cupiurile de: 25 bani, 50 bani, 1 leu, 20 de lei, 100 de lei şi 1000 de lei, iar ulterior şi bilete de 2 lei şi 5 lei[1112]. Aceste bilete au fost puse în circulaţie la 19 ianuarie 1917, la paritate 1:1 cu bancnotele şi monedele legale ale Băncii Naţionale a României. Biletele erau semnate de unul din directorii băncii, O. Petersan şi de căpitanul de cavalerie Lehmann, din Regimentul 10 Husari. Ele purtau pe avers menţiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special şi acoperite printr-un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin* şi precizau denumirea emitentului *Banca Generală Română. Secţie de emisie*. Biletele aveau imprimate o literă de alfabet şi un număr de ordine, cronologic, după numărul de bilete emise însă nu au tipărită data emisiunii.

25 bani (1917)

Dimensiuni: 93 x 60 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia[1113].

[1112] S. Rusentuler, S. Mariţiu, R. Cîrjan, *Bancnotele României. Emisiunea de bancnote ale Băncii Naţionale a României în perioada 1896-1929*, vol II, 2007, p. 46.
[1113] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *Monede şi bancnote româneşti*, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1977, p. 354.

https://biblioteca-digitala.ro

Avers: desen Guillot, culoare maro deschis. Chenar desen Guillot. În centru, sus, valoarea nominală, DOUE DECI CINCI BANI. În câmp un text, pe patru rânduri, ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special şi acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secţie de emisie* şi semnăturile autorizate. În stânga jos, înscrisul BANI. În dreapta, sus, într-un medalion oval este imprimat chipul lui Mercur spre stânga iar dedesubt valoarea „25".

Revers: Culoare maro deschis, desen Guillot. Deasupra, central, se află un cartuş cu numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNA. În centru, pe două rânduri, este tipărită valoarea nominală, DOUE DECI CINCI/ BANI. Dedesubt, de culoare roşie, seria şi numărul de ordine. Dedesubt, într-un cartuş textul penalităţilor dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi intrebuinţat bilete false, sau le vor fi xx introdus in ţara, se vor pedepsi. xx.* În stânga şi în dreapta, central, valoarea „25". Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 25 de bani au avut seria F şi numărul seriei de la 1 la 25.900.000. Tirajul emisiunii a fost de 25.900.000 de exemplare în valoare de 6.475.000 de lei din care au intrat în circulaţie 20.360.064 de exemplare în valoare de 5.090.016 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autorităţile de ocupaţie (19. 01.1917- 11.11.1918) au fost retrase şi distruse 1.725.958 de bilete uzate[1114].

50 bani (1917)[1115]

[1114] Aurică Smaranda, *op. cit..*, p. 443.
[1115] http://www.colectum.ro/bancnota-50-bani-1917-banca-generala-romana/

https://biblioteca-digitala.ro

Dimensiuni: 110 x 70 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia[1116].

Avers: desen Guillot şi arabescuri, culoare albastru-verde. Chenar desen Guillot. În centru, sus, valoarea nominală, CINCI DECI BANI. În câmp un text ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special şi acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secţie de emisie*, semnăturile autorizate, seria şi numărul de culoare roşie. Pe latura inferioară a chenarului este tipărită valoarea „50". În stânga sus, un medalion oval cu chipul zeiţei Ceres iar dedesubt valoarea nominală, pe două rânduri, 50 BANI.

Revers: Culoare albastru-verde, desen Guillot. Chenar desen Guillot şi arabescuri. Deasupra, central, în stânga şi în dreapta, valoarea nominală, pe două rânduri, BANI/ 50. Central, numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNA. Dedesubt, pe două rânduri, este tipărită valoarea nominală, CINCI DECI/ BANI şi într-un cartuş textul penalităţilor, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi intrebuinţat bilete false, sau le vor fi xx introdus in ţara, se vor pedepsi. xx.* În partea de jos inscripţia BANI /50/ BANI. În stânga şi în dreapta, central, în panouri octogonale, stilizate, este imprimată valoarea „50". Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 50 de bani au avut seria E şi numărul seriei de la 1 la 17.790.000. Tirajul emisiunii a fost de 17.790.000 de exemplare în valoare de 8.895.000 de lei din care au intrat în circulaţie 13.726.347 de exemplare în valoare de 6.863.187 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autorităţile de ocupaţie (19. 01.1917- 11.11.1918) au fost retrase şi distruse 1.149.543 de bilete uzate[1117].

1 leu (1917)[1118]

Dimensiuni: 130 x 80 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia[1119].

Avers: desen Guillot şi arabescuri, culoare verde palid. În centru, sus, valoarea nominală, UN LEU. În câmp, valoarea „1" peste care este suprapus un text ce

[1116] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*., p. 354.
[1117] Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 443.
[1118] http://www.banknote.ws/COLLECTION/countries/EUR/ROM/ROMM0003.htm
[1119] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit.*, p.355.

https://biblioteca-digitala.ro

cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special şi acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt sunt imprimate denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secţie de emisie*, semnăturile autorizate, seria şi numărul de culoare roşie. Pe latura inferioară a chenarului este tipărită valoarea „1". În stânga sus, un medalion oval cu chipul zeului Mercur, spre dreapta. În dreapta, sus, un medalion oval cu chipul zeiţei Ceres, spre stânga. Dedesubt, în stânga şi în dreapta, valoarea nominală, pe două rânduri, 1 LEU. Valoarea, textul ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente şi semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare verde, desen Guillot şi arabescuri. Chenar linii ondulate. Deasupra, central, pe o linie ondulată, numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNA. Central, pe două rânduri, valoarea nominală, 1/UN LEU iar dedesubt, într-un cartuş, textul penalităţilor, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi intrebuinţat bilete false, sau le vor fi xx introdus in ţara, se vor pedepsi. xx.* În stânga şi în dreapta, sub numele băncii emitente, în panouri stilizate, valoarea UN/1 iar în partea de jos, în panouri cu motive florale, valoarea nominală, UN 1 LEU . Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 1 leu au avut seria D şi numărul seriei de la 1 la 29.110.000. Tirajul emisiunii a fost de 29.110.000 de exemplare în valoare de 29.110.000 de lei din care au intrat în circulaţie 27.099.703 de exemplare în valoare de 27.099.703 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autorităţile de ocupaţie (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase şi distruse 1.554.503 de bilete uzate[1120].

2 lei (1917)[1121]

Dimensiuni: 131 x 80 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia[1122].

Avers: desen Guillot şi arabescuri, culoare roşie. În centru, sus, este tipărită valoarea nominală, DOI LEI. În câmp, valoarea „2" peste care este suprapus un text ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu*

[1120] Aurică Smaranda, *op. cit..*, p. 443.
[1121] http://www.banknote.ws/COLLECTION/countries/EUR/ROM/ROMM0004.htm
[1122] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit..*, p.355.

https://biblioteca-digitala.ro

special şi acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secţie de emisie*, semnăturile autorizate, seria şi numărul. Pe latura inferioară a chenarului valoarea „2". În stânga sus, se află un medalion oval cu chipul unei zeiţe, spre dreapta. În dreapta, sus, un medalion oval cu un chip de bărbat cu cască, spre stânga. Dedesubt, în stânga şi în dreapta, valoarea nominală, pe două rânduri, 2/ LEI. Valoarea nominală, textul ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente, semnăturile autorizate, seria şi numărul sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare roşu-carmin, desen Guillot şi arabescuri. Deasupra, central, pe o linie ondulată, numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNA. Central, pe două rânduri, valoarea nominală, 2/DOI LEI iar dedesubt, într-un cartuş, textul penalităţilor, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi intrebuinţat bilete false, sau le vor fi xx introdus in ţara, se vor pedepsi. xx.* În stânga şi în dreapta cartuşului cu textul penalităţilor valoarea „2". Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 2 lei au avut seria H şi numărul seriei de la 1 la 7.600.000. Tirajul emisiunii a fost de 7.600.000 de exemplare în valoare de 15.200.000 de lei din care au intrat în circulaţie 2.086.789 de exemplare în valoare de 4.173.578 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autorităţile de ocupaţie (19. 01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase şi distruse 14.486 de bilete uzate[1123].

5 lei (1917)[1124]

Dimensiuni: 145 x 90 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia[1125].

Avers: desen Guillot şi arabescuri, culoare violet deschis. În centru, sus, în arc de cerc, se află valoarea nominală, CINCI LEI. În câmp, pe un fond cu arabescuri, valoarea „5" peste care este suprapus un text ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special şi acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secţie de emisie*, semnăturile autorizate, seria şi

[1123] Aurică Smaranda, *op. cit..*, p. 443.
[1124] http://www.allnumis.ro/bancnota/romania/5-lei-1917-491
[1125] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit..*, p.356.

https://biblioteca-digitala.ro

numărul de culoare roşie. În stânga, este tipărită valoarea nominală 5 LEI, cu „LEI” în cercul lui „5”, un medalion oval cu chipul unei zeiţe spre dreapta, iar în partea de jos din nou valoarea nominală. În dreapta, valoarea nominală 5 LEI, cu denumirea „LEI” în cercul lui „5”, un medalion oval cu chipul unei zeiţe, spre stânga, iar în partea de jos din nou valoarea nominală. Valoarea nominală prezentată în centru sus şi în colţurile de jos, textul ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente şi semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare albastru-verde, desen Guillot. Deasupra, central, în arc de cerc, este tipărit numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNA. Central, este poziţionată valoarea nominală, LEI 5 LEI iar dedesubt, într-un cartuş, textul penalităţilor, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari/ vor fi intrebuinţat bilete false, sau le vor fi in xxx trodus in ţara, se vor pedepsi. xxx.* În cele patru colţuri ale biletului este inscripţionată valoarea „5”. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 5 lei au avut seria G şi numărul seriei de la 1 la 24.590.000. Tirajul emisiunii a fost de 24.590.000 de exemplare în valoare de 122.950.000 de lei din care au intrat în circulaţie 19.944.720 de exemplare în valoare de 99.723.600 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autorităţile de ocupaţie (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase şi distruse 544.050 de bilete uzate[1126].

20 lei (1917)[1127]

Dimensiuni: 160 x 98 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia[1128].

Avers: desen Guillot şi arabescuri, culoare roz închis-maro roşcat. În centru, sus, valoarea nominală, DOUE DECI LEI. În câmp un text, pe patru rânduri, ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special şi acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secţie de emisie* şi semnăturile autorizate. Seria şi numărul sunt de culoare roşie. Pe latura inferioară a chenarului se află valoarea „20”. În cele patru colţuri este imprimată câte o stea, stilizată, cu patru raze, ce are în mijloc şi între raze valoarea „20”. În stânga şi în

[1126] Aurică Smaranda, *op. cit..,* p. 443.
[1127] http://harapinalba.go.ro/filehires/br_a5.jpg
[1128] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit..*, p.356.

https://biblioteca-digitala.ro

dreapta textului ce cuprinde condiţiile emisiunii este tipărită inscripţia DOUE 20 DECI. Valoarea nominală prezentată în centru sus şi valoarea „20” din stânga şi din dreapta, textul ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente şi semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare roz închis-maro roşcat, desen ornamentat. Chenar cu desen ondulat în sistem Guillot. Deasupra, se află un cartuş cu numele băncii emitente: BANCA GENERALA ROMÂNA. În centru, două medalione ovale cu chipul unor zeităţi: în stânga Ceres, cu efigia spre dreapta iar în dreapta Mercur, cu efigia spre stânga. Sub cele două medalioane inscripţia „LEI” şi valoarea „20” imprimată central. Dedesubt valoarea „20” este repetată de două ori, în poziţie înclinată spre centru. În stânga şi în dreapta, sus, valoarea nominală, pe trei rânduri, DOUE/ DECI/ LEI, iar jos, valoarea „20” şi câte un cartuş cu textul penalităţilor, dispus pe cinci rânduri: *Falsificatorii acestor/ bilete si cari vor fi in/trebuinţat bilete false,/ sau le vor fi introdus/ in ţara, se vor pedepsi.* Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 20 de lei au avut seria C şi numărul seriei de la 1 la 15.000.000. Tirajul emisiunii a fost de 15.000.000 de exemplare în valoare de 300.000.000 de lei din care au intrat în circulaţie 14.975.139 de exemplare în valoare de 299.502.780 de lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autorităţile de ocupaţie (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase şi distruse 196.701 de bilete uzate[1129].

100 lei (1917)[1130]

Dimensiuni: 188 x 115 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia[1131].

Avers: Culoare albastru-galben, desen clasic, arabescuri şi desen Guillot. În centru, sus, valoarea nominală, UNA SUTA LEI, flancată de valoarea „100”. În centru, un text ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special şi acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secţie de emisie*, semnăturile autorizate, seria şi numărul de culoare roşie. În stânga şi în dreapta, valoarea „100”, valoare ce se repetă şi în colţurile de jos.Valoarea

[1129] Aurică Smaranda, *op. cit..*, p. 443.
[1130] http://www.okazii.ro/numismatica-bancnote-romanesti/100-lei-1917-bgr-stampilaromania132140566?utm_source=sociomantic&utm_medium=banner&utm_campaign=FBX
[1131] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit..*, p.357.

https://biblioteca-digitala.ro

nominală prezentată în centru sus şi valoarea „100” din stânga şi din dreapta, textul ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente şi semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare albastru-galben, desen clasic, arabescuri şi desen Guillot. Suprafaţa biletului este împărţită în şase câmpuri ce au dimensiuni aproape egale. Chenar desen clasic format din panouri ovoidale ce cuprind alternativ valoarea „100” şi „LEI”. După cele două înscrisuri urmează un panou neinscripţionat pentru ca apoi să urmeze din nou valoarea „100” şi „LEI”. În chenarul de sus, central, seria şi numărul de culoare roşie. În partea centrală, numele băncii emitente: BANCA/ GENERALA/ ROMÂNA iar dedesubt valoarea „100”. În chenarul de jos valoarea nominală, UNA SUTA LEI. În stânga şi în dreapta, sus, valoarea nominală, UNA SUTA LEI şi câte un cartuş cu textul penalităţilor, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari vor fi/ intrebuinţat bilete false, sau le vor fi/ xx introdus in ţara, se vor pedepsi xx.* Sub cele două cartuşe cu textul penalităţilor este imprimat câte un panou oval cu chipul unor zeiţe: zeiţa din stânga cu efigia spre dreapta iar zeiţa din dreapta cu efigia spre stânga. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 100 de lei au avut seria B şi numărul seriei de la 1 la 5.094.000. Tirajul emisiunii a fost de 5.094.000 de exemplare în valoare de 509.400.000 de lei din care au intrat în circulaţie 5.092.662 de exemplare în valoare de 509.266.200 lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autorităţile de ocupaţie (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase şi distruse 5.711 de bilete uzate[1132].

1000 lei (1917)[1133]

Dimensiuni: 213 x 130 mm. Hârtie albă. Filigran: flori cu patru petale în formă de cruce alternând cu inele, culoare mai deschisă decât hârtia[1134].

Avers: Culoare violet deschis, desen clasic, arabescuri şi desen Guillot. În centru, sus, valoarea nominală, UNA MIIE LEI, flancată de valoarea „1000”. În centru, un text ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea: *Emise pe baza unui privilegiu special şi acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin*. Dedesubt denumirea băncii emitente, *Banca Generală Română / Secţie de emisie*, semnăturile autorizate, seria şi numărul de culoare roşie. În stânga şi

[1132] Aurică Smaranda, *op. cit..*, p. 443.
[1133] http://transylvaniannumismatics.com/portal/modules/myalbum/photo.php?lid=9208
[1134] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *op. cit..*, p.357.

https://biblioteca-digitala.ro

în dreapta este tipărită valoarea „1000”. Valoarea nominală prezentată în centru sus şi valoarea „1000” din stânga şi din dreapta, textul ce cuprinde condiţiile în care a fost realizată emisiunea, denumirea băncii emitente şi semnăturile autorizate sunt imprimate cu cerneală neagră.

Revers: Culoare gri-albastru, desen clasic, arabescuri şi desen Guillot. Suprafaţa biletului este împărţită în şase câmpuri ce au dimensiuni aproape egale. Chenar desen clasic format din panouri ovoidale ce cuprind alternativ valoarea „1000” şi „LEI”. După cele două înscrisuri urmează un panou neinscripţionat pentru ca apoi să urmeze din nou valoarea „1000” şi „LEI”. În chenarul de sus, central, seria şi numărul de culoare roşie. În partea centrală, numele băncii emitente: BANCA/ GENERALA/ ROMÂNA iar dedesubt valoarea „1000”. În chenarul de jos este tipărită valoarea nominală UNA MIIE LEI. În stânga şi în dreapta, sus, valoarea nominală, UNA MIIE LEI şi câte un cartuş cu textul penalităţilor, dispus pe trei rânduri: *Falsificatorii acestor bilete si cari vor fi/ intrebuinţat bilete false, sau le vor fi/ xx introdus in ţara, se vor pedepsi xx.* Sub cele două cartuşe cu textul penalităţilor este imprimat câte un panou oval cu chipul unor zeiţe: zeiţa din stânga cu efigia spre dreapta iar zeiţa din dreapta cu efigia spre stânga. Biletul nu are tipărită data emisiunii.

Bancnotele de 1000 de lei au avut seria A şi numărul seriei de la 1 la 1.180.000. Tirajul emisiunii a fost de 1.180.000 de exemplare în valoare de 1.180.000.000 de lei din care au intrat în circulaţie 1.173.011 de exemplare în valoare de 1.173.011.000 lei. În perioada în care aceste cupiuri au fost administrate de autorităţile de ocupaţie (19.01.1917 - 11.11.1918) au fost retrase şi distruse 187 de bilete uzate[1135].

Stilul ornamentelor şi compoziţia grafică a biletelor Băncii Generale Române arată că acestea au fost proiectate în atelierul imprimeriei Reichsbank-ului, la Berlin. Biletele Băncii Generale Române sunt asemănătoare cu biletele emise pentru Polonia. Ambele serii de bilete au aproape identică aranjarea clauzelor legale. Ambele serii de bilete sunt tipărite pe hârtie cu acelaşi filigran. Spre deosebire de biletele emise pentru Polonia biletele Băncii Generale Române sunt mai simple. La biletele emise pentru România cupiurile de 1 şi 2 lei au aversul aproape identic, iar cele de 100 şi 1000 de lei au aproape identice ambele părţi, diferite fiind doar portretele din medalioane.

După intrarea în circulaţie a biletelor emise de Banca Generală Română toate plăţile în monedele statelor ocupante (mărci, coroane, leva, piaştri) au fost interzise. Sunt luate măsuri de retragere din circulaţie a mărcilor germane şi a celorlalte valute ale statelor aliate prin preschimbarea acestora în bilete emise de Banca Generală Română şi s-au dat dispoziţii trupelor de ocupaţie să nu facă plăţi către populaţie decât în noua bancnotă.

Bancnotele emise de Banca Naţională a României circulă în paralel cu noile bilete însă încearcarea de depreciere a lor, prin stabilirea unui curs de 100 de lei la 75 de mărci, nu se dovedeşte viabilă deoarece stabilirea a două cursuri, pentru leii „vechi” şi leii „noi”, produce dificultăţi autorităţilor de ocupaţie care se văd nevoite să stabilească un curs unic, 100 de lei pentru 80 de mărci[1136].

[1135] Aurică Smaranda, *op. cit..,* p. 443.
[1136] http://www.bnro.ro/Perioada-contemporana--1051.aspx

https://biblioteca-digitala.ro

Valoarea totală al bancnotelor tipărite la Berlin, pentru România, a fost de 2.283.650.000 de lei din care au fost trimise la Bucureşti bilete în valoare de 2.172.030.000 de lei, în stoc rămânând bilete în valoare de 111.620.000 de lei[1137]. Până la 12 noiembrie 1918, ziua evacuării capitalei de către armatele de ocupaţie, Banca Generală Română a pus în circulaţie bilete în valoare de 2.124.730.064 de lei, din care au fost retrase, datorită uzurii, în cele 22 luni de ocupaţie, 10.002.106 de lei. Diferenţa de 47.299.936 de lei nu a fost pusă în circulaţie, datorită cursului războiului[1138].

Suma totală de lei BGR pusă în circulaţie în România era mult mai mare decât valoarea bancnotelor legale ale Băncii Naţionale a României aflate în circulaţie la finele anului 1916.

Lipsa unui control strict (Comandamentul militar de ocupaţie reclamă, în mai multe rânduri, Monetăriei Imperiului German din Berlin dispariţia unor bilete din lăzile trimise însă soluţia propusă pentru rezolvarea acestei probleme are în vedere doar retipărirea biletelor lipsă ceea ce însemna că pe piaţă puteau circula bancnote cu numere identice), condiţiile tehnice slabe ale emisiunii, simplitatea modului de numerotare a biletelor şi folosirea unei hârtii de calitate inferioară au determinat apariţia a numeroase falsuri. Astfel, în august 1918 au fost descoperiţi la Braşov falsificatori care au pus în circulaţie bilete în valoare de 3.000.000 lei[1139].

Din stocul de bilete BGR aflate în permanenţă pe piaţă, în valoare de 2.114.727.958 de lei, Germania putea utiliza 1.380.658.549 de lei (65,4 %), Austro-Ungaria putea utilizeze 624.957.644 de lei (29,5%) cu condiţia depunerii de 771.202.975 de coroane şi de 3.960.000 de mărci (Austro-Ungaria nu a completat adecvat depunerea sa în coroane prevăzând că diferenţa va fi compensată de către ţara ocupată), Bulgaria putea utiliza 100.000.000 de lei (4,7%) iar Turcia putea utiliza 9.901.620 de lei (0,4%)[1140].

Din suma pusă în circulaţie, ocupanţii au folosit 43,4% pentru cumpărarea unor produse (cereale, furaje, petrol, lemn, animale, ş.a.), 54,8% pentru întreţinerea trupelor şi a administraţiei militare, iar restul pentru alte operaţii. Mai mult, s-a încercat chiar preluarea aurului deţinut de populaţie în schimbul noii bancnote însă rezultatele nu au fost cele scontate, chiar dacă la un moment dat depunătorii primeau o primă la predare[1141].

Din evidenţa contabilă ţinută de germani rezultă că în perioada 1 decembrie 1916-30 septembrie 1918 din teritoriul pe care îl administrau (Dobrogea era administrată de bulgari) au fost expediate 2.161.905 de tone de cereale, produse alimentare, furaje, 1.140.809 de tone produse petroliere, 422.434 de tone alte materii prime în timp ce 1.029.029 de tone de produse au fost consumate de trupele de ocupaţie din interiorul ţării iar militarii au expediat în localităţile de domiciliu 1002 vagoane cu colete poştale în care se aflau produse alimentare[1142]. Preţuri oferite pentru produsele româneşti de către ocupanţi erau mult mai mici decât cele aplicate înainte de

[1137] Aurică Smaranda, *op. cit..*, p.443.
[1138] *Ibidem*, p. 444.
[1139] *Ibidem.*
[1140] *Ibidem*, p. 445.
[1141] Costin C. Kiritescu, *op. cit..*, p. 126.
[1142] *Ibidem*, p. 128.

https://biblioteca-digitala.ro

război însă chiar şi în aceste condiţii pentru o parte din produse sau bunuri nu s-a plătit nici un ban. Cu bilete BGR au mai fost achiziţionate: terenuri petroliere, mine, cariere, păduri, imobile, acţiuni sau obligaţiuni. În acelaşi timp o parte din instalaţiile întreprinderilor, din utilajele căilor ferate, din inventarul agricol, din stocurile de produse ş.a. au fost considerate pradă de război sau au fost rechiziţionate.

După mutarea sediului central la Iaşi, sucursala Băncii Naţionale menţinută la Bucureşti a funcţionat până în martie 1917 când este sechestrată de ocupanţi, care vor numi ca administratori doi ofiţeri germani. Această acţiune a permis germanilor preluarea depozitul în valoare de 281.701.304 de mărci constituit de Banca Naţională a României la Reichsbank, din sumele rezultate din exportul de cereale efectuat în anii neutralităţii de către Comisia centrală de vânzare a cerealelor, depozit ce a fost folosit pentru plata unor contribuţii de război, 250.000.000 de lei pentru anul 1917 şi 400.000.000 de lei pentru anul 1918, impuse populaţiei din teritoriul ocupat (depozitul de la Reichsbank este trecut în contul sucursalei de la Bucureşti apoi la solicitarea administratorilor germani Banca Generală Română eliberează bilete BGR pentru suma aflată în depozit, bani ce sunt împrumutaţi judeţelor ce emit obligaţiuni şi achită contribuţia stabilită de armata de ocupaţie)[1143].

Prin Tratatul de pace de la Buftea-Bucureşti din 24 aprilie /7 mai 1918 se prevedea, în articolul 5, că România va achita din fonduri proprii, cu bilete ale Băncii Naţionale a României sau cu alte mijloace de plată, în timp de şase luni de la ratificarea tratatului, biletele emise de Banca Generală Română ceea ce însemna că puterea ocupantă primea gratuit toate bunurile obţinute prin plata cu astfel de bilete[1144].

După ultimatumul din 10 noiembrie 1918 armata germană de ocupaţie, aflată sub comanda generalului Mackensen, a evacuat Bucureştiul două zile mai târziu. Cu această ocazie au fost luate o parte din bancnote Băncii Generale Române, în valoare de 17.600.000 lei, cu scopul declarat de a fi duse la Berlin. Comandamentul unităţii germane a ajuns la Sibiu în 13 noiembrie şi conform convenţiilor încheiate între Germania şi Austro-Ungaria, autorităţile militare maghiare trebuiau să asigure mijloacele de plată pentru aprovizionarea armatei germane ce se afla în retragere. Autorităţile maghiare nu dispuneau de astfel de fonduri (probabil nici nu doreau să suporte aceste cheltuieli), însă solicitarea este comunicată filialei de la Budapesta a Băncii austro-ungare care găseşte o soluţie, transmisă telefonic, acceptată de ambele părţi: ştampilarea biletelor Băncii Generale Române aflate în posesia trupelor germane cu ştampila autorităţilor locale[1145].

[1143] *Ibidem*, p. 129.
[1144] S. Rusentuler, S. Mariţiu, R. Cîrjan, *op. cit.*., p. 47.
[1145] http://transylvaniannumismatics.com/portal/modules/AMS/article.php?storyid=146

https://biblioteca-digitala.ro

Bancnota de 50 bani a Băncii Generale Române cu două ştampile „SZEBEN VARMEGYE ALISPANJA”[1146]

Pe aceste bilete s-au aplicat sigiliile viceispanului comitatului de la Sibiu. S-a folosit o ştampilă rotundă şi una ovală, cu textul „SZEBEN VARMEGYE ALISPANJA HIVATALA” („biroul viceispanului comitatului Sibiu”) şi una rotundă cu textul SZEBEN VARMEGYE ALISPANJA” („viceispanul comitatului Sibiu”).

Ştampila viceispanului comitatului de la Sibiu aplicată pe bancnotele Băncii Generale Române[1147]

Ştampilarea biletelor Băncii Generale Române aflate în posesia trupelor germane poate fi considerată o operaţiune ilegală, deoarece biletele nu aveau putere circulatorie decât în teritoriul Vechiului Regat, în zona ocupată de trupele Puterilor Centrale. De asemenea, nu a fost emis nici un act oficial în care să se prevadă instituţia care urma să preschimbe aceste bilete în bancnote legale. Practic, autorităţile maghiare de la Budapesta au acordat unităţilor germane dreptul de a plăti produsele necesare aprovizionării lor (fără a contribui cu mijloace legale de plată) cu bancnote ce nu aveau nici o acoperire. Deoarece aceste bilete au fost ştampilate în afara zonei lor de circulaţie legală, de către o autoritate străină, Banca Generală Română nu avea nici o responsabilitate în acest caz.

Aceste bilete pot fi considerate bani de necesitate, la fel ca mijloacele de plată emise de firme sau de alte instituţii locale. Biletele nu au influenţat sistemul monetar al Ungariei deoarece au circulat într-o zonă pe care nu o mai controla. Ele au circulat de la

[1146] http://www.colectionarul-roman.ro/stiri/71/bancnotele-de-la-sibiu-a-bancii-generale-romane-%28banii-armatei-lui-mackensen%29.htm
[1147] Aldor Balazs, *Bancnotele de la Sibiu ale Băncii Generale Române (banii armatei lui Mackensen)* în *Colecţionarul român*, Nr. 2, februarie 2006.

https://biblioteca-digitala.ro

mijlocul lunii noiembrie 1918 până spre sfârşitul lunii februarie 1919[1148], într-o perioadă când Transilvania era, teoretic, administrată de Consiliul Naţional Român şi apoi de Consiliul Dirigent ca reprezentant al autorităţilor române. Bancnotele ştampilate la Sibiu de trupele germane în retragere au fost doar nişte hârtii fără valoare. Circulaţia lor, în paralel cu coroanele austro-ungare, a fost posibilă doar datorită haosului creat la sfârşitul primului război mondial.

După încheierea războiului biletele emise de către Banca Generală Română au rămas în circulaţie iar Banca Naţională a României a fost nevoită să le integreze ca mijlocul legal de plată în sistemul monetar al ţării datorită lipsei de bancnote de pe piaţă. La sosire la Bucureşti a autorităţilor române s-au găsit în casa băncii bancnote BGR în valoare de 29.699.936 de lei şi şi o menţiune, în registre, cu suma preluată de armata germană[1149].

În vederea retragerii semnelor monetare străine care circulau pe teritoriul României (leul Băncii Generale Române, coroanele austro-ungare şi rublele ruseşti) s-a hotărât ştampilarea lor. Biletele Băncii Generale Române aflate în circulaţie pe teritoriul României au fost ştampilate, conform Decretului-lege din 3 decembrie 1918 şi a Ordonanţelor nr. 574, 656 şi 839 din ianuarie 1919, cu ştampile ale trupelor române, precum şi ale organelor civile (casieria centrală a Ministerului Finanţelor, administraţiile financiare, birouri vamale, percepţiile statului sau sucursale ale Băncii Naţionale a României) pentru a împiedica importul de bilete aflate la dispoziţia armatei germane[1150]. Au fost ştampilate biletele de 2 lei, 5 lei, 20 de lei, 100 de lei şi 1000 de lei. Biletele de 25 de bani, 50 de bani şi 1 leu au fost exceptate de la această măsură însă ulterior au fost ştampilate şi o parte din aceste cupiuri[1151]. Biletele neştampilate aflate în circulaţie după 1 ianuarie 1919 urmau a fi confiscate.

Ştampilarea a fost o operaţiune ce nu putea oferi elemente de siguranţă eficiente. Din această cauză a avut loc o falsificarea masivă a acestor bilete .

Preschimbarea biletelor Băncii Generale Române începe la 1 noiembrie 1920 cu bancnotele de 1000 de lei. Deşi se dorea o retragere rapidă din circulaţie a biletelor BGR acest lucru nu era posibil datorită dificultăţilor generate de complexitatea procesului dar şi a faptului că banca centrală nu avea stocul necesar de bilete proprii care să satisfacă necesităţile pieţii. Din aceste cauze acţiunea s-a prelungit până în anul 1921.

Decizia de preschimbare a biletelor de 1 leu, 2 lei, 5 lei, 20 de lei şi 100 de lei a fost dată publicităţii la 30 iunie 1921 iar termenul limită era data de 31 iulie 1921[1152]. Schimbul s-a făcut la paritate 1:1. Au fost primite numai bancnote ştampilate (excepţie de la această prevedere făceau doar biletele de 1 leu care au avut putere circulatorie, după sfârşitul războiului, chiar dacă nu au fost ştampilate de către autorităţile române), indiferent de gradul de uzură, singura condiţie impusă fiind ca seria şi numărul să poată fi citite în întregime. Valoarea totală a bancnotelor

[1148] http://www.worldwar2.ro/colectionarul/Colectionarul-Roman-Nr2.pdf
[1149] Aurică Smaranda, *op. cit..*, p.444.
[1150] *Ibidem*, p. 448.
[1151] Marian Bolum, *Unificarea monetară din 1920-1921. Coroanele lei* în *Academia Bârlădeană*, an XVIII, nr.3(44), Trim.III, 2011.
[1152] S. Rusentuler, S. Mariţiu, R. Cîrjan, *op cit..*, p.58.

https://biblioteca-digitala.ro

preschimbate în bilete ale Băncii Naţionale a României a fost de 1.463.546.396 de lei[1153].

Biletele BGR retrase din circulaţie au fost depozitate în tezaurul băncii centrale şi în tezaurul Casei de Depuneri şi Consemnaţiuni până în iunie 1929 când au fost expediate la fabrica de hârtie din Scăeni unde au fost distruse[1154].

Principalele efecte ale banilor de război au fost deprecierea leului şi creşterea preţurilor ceea ce a însemnat mari pierderi pentru populaţie şi pentru economia românească.

Problema datoriilor Germaniei faţă de România, rezultată din emisiunea leilor de ocupaţie şi din depozitul de la Reichsbank a fost reglementată abia în 1929 când guvernul român acceptă pentru aceste arierate suma de 75.000.000 de mărci aur[1155].

BIBLIOGRAFIE

- Balazs, Aldor, *Bancnotele de la Sibiu ale Băncii Generale Române (banii armatei lui Mackensen)* în *Colecţionarul român*, Nr. 2, februarie 2006.
- Bolum, Marian, *Unificarea monetară din 1920-1921. Coroanele lei* în „Academia Bârlădeană", an XVIII, nr. 3(44), Trim. III, 2011.
- Buzdugan, George, *Monede şi bancnote româneşti*, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1977.
- Dogaru, Ioan, *Catalogul monedelor şi bancnotelor româneşti emise în perioada 1853-1977*, Bucureşti, 1978.
- Kiriţescu, Costin, C., *Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui*, vol. II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 133.
- Schäffer, Erwin; Stambuliu, Bogdan, *România proiecte, probe monetare, şi catalogul monedelor emise*, vol. I, Galeria numismatică, Bucureşti, 2009.
- Rusentuler, Surica; Mariţiu, Sabina; Cîrjan, Romeo, *Bancnotele României. Emisiunea de bancnote ale Băncii Naţionale a României în perioada 1896-1929*, vol II, Bucureşti, 2007.
- Smaranda, Aurică, *Emisiunea de bancnote ale Băncii Generale Române, 1917-1918* în *Buletinul Societăţii Numismatice Române*, LXX-LXXIV, nr.124-128, 1976-1980, Nr.124-128, Bucureşti, 1981.

[1153] Aurică Smaranda, *op. cit.*., p.448.
[1154] S. Rusentuler, S. Mariţiu, R. Cîrjan, *op. cit.*, p. 58.
[1155] Costin C. Kiritescu, *op. cit..*, p. 134.

https://biblioteca-digitala.ro